

Edvard Kocbek

„EMBER VAGYOK, MINT MINDENKI MÁR”

Öt éve halt meg XXIII. János pápa

A negyedik evangélium bevezetésében olvashatjuk e szavakat: „Förlépett egy ember, akit Isten küldött, akinek János volt a neve. O tanúságtételre jött, hogy tanúskodjék a világosság mellett” (Ján 6, 7). Ezeket a szent szavakat, amelyeket az evangélista János írt le a keresztelő Jánosról, ezúttal XXIII. János pápának, Krisztus kétszázhatvankettedik helytartójának emlékére szeretném ünnepélyesen megismételni, abból az alkalomból, hogy öt év múlt el kegyes halála óta, mert nagy és csodálatos volt az ő tanúságtétele is. Pápaságának ötvenöt hónapja alatt a keresztény szellem legmelyebbre hatoló forradalmát hajtotta végre évezredünkben, és megvetette az alapjait egy új, a modern kor és a haladó emberiség követelményeinek megfelelő eszkatológiai folyamatnak. Bátran elvégzett munka után, az 1963. év pünkösd ünnepének végén, e szavakkal az ajkán halt meg: „A lélek az új pünkösd reményéből merit erőt, mert a fő megújításával és az egyház szervezetének újjáépítésével ez az új pünkösd új lendületet ad majd nekünk.”

XXIII. János nem volt zseniális ember, nem volt nagy tudós vagy nyelvtelenség, nem volt nagy szónok vagy jogász. Nem volt elmélyült misztikus, még csak különösebben felkészült teológus sem volt, és még sem felejtí el soha senki, hogy elődjének hatalmas árnyékából milyen meglepetésszerűen lépett ki a napfenyre az újonnan megválasztott, sajátos arculattal, elfogulatlanul és jóságosan: emberként. Már mint velencei pátriárka így mutatkozott be: „Itt vagyok, ember vagyok!” És hasonlóak voltak első pápai szavai is: „Ember vagyok, mint mindenki más, megáldva némi testi egészséggel, egy kevéske értelemmel, hogy gyorsan és világosan különbséget tudjak tenni a dolgok között, és eltelve szeretettel az emberek iránt, s mindez hűségessé tesz az evangélium törvényeihez...” Megindító volt e nyilatkozata: „Nem vagyok jelentős pápa, nem vagyok szép papa sem — nézzétek meg a füleimet —, de jó sorotok lesz nálam.” Föléledtek a római pápaság emberi vonásai. Hierarchikus életének már első napján kialakította a maga személyes stílusát, szakított a pompás címekkel és előregedett szabályokkal: a koronázás után együtt ebédelt a rokonaival, szoros kapcsolatot teremtett új környezetével, fölkereste Róma szegénynegyedeit, odament a gyerekekhez, leült a betegek ágya szélére, a börtönlakóknak nagybátyjáról, a többszörösen megbüntett vadorzórol mesélt történeteket, elcsevegett az inasaival meg a kerteszekkel, legszívesebben inkognitóban járta be Rómát, egy rabbikból álló csoportot ezekkel a szavakkal köszöntött: „Én vagyok az, József, a testvéretek”, üdvözetlet küldött a moszkvai kis Ivánnak, a tudós teológusokat az egyik zsinati bizottságnak Jeremiás szavaival nyugtatta meg: „Ó, nem, nem, — nem tudok beszélni magukhoz, gyermek vagyok!”, és álmatlan éjszakákon, amikor a gondok nem hagyták nyugodni, így csitította magát: „Ugyan ne fontoskodj már annyira, Angelo!” Mikor meghalt, egy római szobalány, ámulva e csodálatos életen, azt mondta Hannah Arendtnek: „Asszonyom, ez a pápa igazi keresztény volt. Hogyan történhetett ez? Hogyan lehetett egy igazi keresztényből pápa? Hát senki sem sejtette, hogy ki volt ő valójában?”

Emberisége nem maradt meg saját személyiségének keretei között, azonnal és történelmi méretekben kezdett kisugározni. Amikor az újság-

írók egy alkalommal a programja felől érdeklődtek, az ablakhoz ment, kinyitotta és azt mondta: „Friss levegőt az egyházba!” Ez a nyolcvanadik életévéhez közeledő, tősgyökeres bergamói paraszt eltökélten fordult szembe sok keresztény ember kishitűségével, akik csak bajt és hanyatlást látnak a mai világban, és steril védekező pozícióba sáncolják el magukat. A meglepő választás, amely a katolikus közösség főpásztorává tette őt, természetes és természetfölötti optimizmusának minden forrását fölfakasztotta, és olyan a világtól nem várt kezdeményezéssel örvendeztette meg egyházát, amely az emberek és történetük lélegzetelállító mélységeit kavarta föl. Nemcsak arra törekedett, hogy az egyházat aklimatizálja, hanem a keresztény élet hitelét és valóságát is helyreállította.

Ezzel a küldetéssel a szó szoros értelmében vett *pontifex* lett, hídépítő a kereszténység és az emberiség, a hívők és nemhívők, az egymástól elszakadt keresztények között. E hídépítéshez a legértékesebb anyagot, az emberi természetet használta föl, és a legnemesebb energiát, az ő karizmáját. Ezzel az egész lényét betöltő szeretettel ismételtette fáradhatatlanul meghívását minden jóakarató emberhez, a megértés, az együttműködés, a béke és megváltás érdekében. A katolikusokhoz állandóan így szólt: keressétek és látogassátok embertársaitokat, tanuljátok meg tőlük, hogyan lehetne az ember nagy és szép feladatait itt a földön együtt elvégezni. Az egyházban így egy új és izgató megkülönböztetés lépett előtérbe: az egyik oldalon a különböző irányzatú, tudatosan vagy öntudatlanul vallástalan materialisták; a másik oldalon, a hiteles keresztény mag körül mindazok, akik valóban és nem csak *pro forma et traditione* hisznek Krisztusban és szerintük élnek; és egy távolabbi körben mindazok, akik új partok felé igyekeznek, akiknek több a kérdésük, mint a válaszuk, s akik szellemi magatartásuk szerint — akár tudják, akár nem — a jövő felé vannak útban.

Így jutott XXIII. János pápa a nagy elhatározásra, hogy összehívja az egyetemes zsinatot, a másodikát négyszáz éven belül. Ez a gyűlés fordulópont lett az egyház történetében. Kiszabadította a katolicizmust az önmagára rakott kötelékekből, és megszabadította őt az igazság gyanúsán és megtevesztően biztos megfogalmazásaitól. *Ottaviani* bitoros tervezetével szemben, tekintélyének teljes latbavetésével, a kinyilatkoztatás forrásairól a haladó javaslatot segítette történelmi jelentőségű győzelemhez, és ezzel új irányt adott a zsinatnak. A világ legrégebbi és legnehézkesebb adminisztrációja az ő kezdeményezése nyomán mozdult meg és mentette át magát előbbi merevségéből a fölszabadító dinamizmusba. Valóban teremtő cselekedete volt ennek a jánosi zsinatnak, hogy igazságként ismerte föl és ismerte el mindazt is, amit nem lehetett sajátos katolikus terméknek tekinteni, ami esetleg nem is katolikus talajból nőtt ki, hanem évszázadokon keresztül az emberiség fölvilágosodott és nem ritkán egyházellenes szellemi vezetői küzdöttek meg érte. Kiemelkedő érdeme volt az új főpásztornak, hogy minden zavar nélkül igyekezett a kereszténység szekularizált értékeit is betakarítani a közös csűrbe. Némelyik döntése példamutatóvá lett nemcsak az egyház, hanem az egész emberiség számára. János pápa birtokában volt annak a hihetetlen erőnek, hogy a katolikus igazság világában legyőzze a kizárólagossági gondolkozásmódot és az egyházat az egyetemes fölszabadulási folyamat történelmi mozgalmává tegye. Ismét cselekvőképessé, a világ felé nyíltá és emberszeretővé tette a katolicizmust. A látványos egyház szemmel láthatóan vált általa emberivé és istenivé.

A szeretet ilyen elkötelezettségének szellemében fogant első körlevele a *Mater et magistra*. Ebben az enciklikában XXIII. János utat mutat a mai világ társadalmi kérdéseinek igazságosabb megoldására. Igazában azonban második enciklikájára, a *Pacem in terris*re figyelt föl az emberiség. Ebben a körlevelében általános tervet kínál egy lenetséges békés rendezésre, hogy a legnagyobb baj számúzheto legyen a mai világból. János volt az újkor első papaja, akirol tudjuk, hogy naborús katonai szolgálatot teljesített. Mint az első világháború katonaja saját tapasztalatából tudta, hogy a fegyveres küzdelem miként kezdett a történelem legrémesebb szörnyszülöttévé átalakulni. A halála előtt hét héttel közzétett *Pacem in terris* János pápa végrendeletévé lett, utolsó erőivel, szívének vérével írta. Egyik helyen ezt mondja: „A jó pástor politikája inkább a jónak bátorito oldalait akarja kiemelni, azokat, amelyek egyesítenek és nem a rossz nyomasztó színjátékát, ami megoszt... Ugyanis nem igaz az, ami inkább elválaszt, mint összeköt bennünket.” Megindult hangon füzte hozzá: „Azt mondják és írják, hogy a pápa túl optimista. En pedig azt mondom, hogy nem szakadhatok el a Mester példájától, aki a béke gondolatait terjesztette maga körül és fontosabbnak tartotta az igent, mint a nemet.” A *Pacem in terris* körlevelet olyan hiteles szeretetreméltóság és testvériesség hatja át, hogy mindenkit azonnal megindított és alig elképzelhető visszhangot váltott ki. Ezt érezte haldokló ágyán is, amikor ezt mondta: „Fölebredt a világ, az enciklika tiszta tanítása megtalálja majd útját az emberek lelkiismeretéhez.”

Az átmeneti pápának szánt XXIII. Jánosból hosszú idő után ismét a meggyözö *Imitatio Christi* pápája lett. A konzervatív főpapok a pápák megválasztásakor nagyonis gyakran mellözték vagy kerülték meg a buzgó és szeretettel teli keresztényeket. Így a jóságos János pápa nem kerülhette el pontifikátusa alatt az integralisták gunyját és fenyegetéseit. Fájdalmas hangon válaszolt nekik: „Azt mondják és azt hiszik, kicsit bolond vagyok. Talan tényleg az vagyok, de a büszkeségem megakadályozza, hogy ilyesmit higgyek.” XXIII. János Krisztus szellemében volt kicsit bolond, akárcsak *Dosztöjevskij* Aljosája, aki azt mondja: „Írva van, hogy oszd szét javaidat és kövess engem, ha tökéletes akarsz lenni... Akkor viszont nem adhatok egész vagyonom helyett csak két rubelt, és a ,kövess engem' helyett nem mehetek a korai misére.” Itt lepleződik le az evangéliumi János pápa egész nagysága. A cselekvö kereszténységet, ami túl sokáig csak a formális tanításra és a külsö hatalomra redukálódott, hitünk és életünk döntö mértékévé tette és a megtestesülésen és Krisztus követésén kívül minden egyéb örültség és önbecsapás volt a szemében. Történelmi jelenünkben, amikor az Isten-Atya titokzatosan elrejtözik és amióta fia, Jézus, titokzatosan közeledett hozzánk, János pápa rövid és áldásteljes pápaságát, mint emberi és emberközi életünk megváltó eseményét éltük át. Az igazságra napjainkban nem juthatunk el absztrakt és megfogalmazott rendszerek segítségével, hanem csak a Jézushoz, az isteni emberfiához és közvetítőnkhez füzödö személyes kapcsolat által.

Friedrich Heer írta János pápa halála alkalmából: „Flottákat látott maga fölé közeledni, hajórajokat, amelyek megszámlálhatatlan ember-sokaság reménységeivel voltak megrakodva. A XX. század egyik legnagyobb látomás költeményében, a *Charles Pégyu* szerette *Apró-szentek misztériumában*, az Atyaisten meglepetten és ijedten látja, hogy csatahajók vonulnak fel a világtörténelem világtengereiben szent fölkelésben. Ezek a csatahajók támadásra indulnak a nagy király ellen. Az Atyaisten látja öket és így szól: Íme, vakmeröen közelednek a nehéz há-

romárbócosok, szemérmetlenül törik át haragom hullámverését. Az Atya-isten azonban semmit sem tehet e támadások ellen, mert maga a Fia, Jézus Krisztus vezeti őket. Az imádság, az áldozat flottái ezek, a legmerészebb és legvakmerőbb szeretetét, amelyben a totális forradalom totális odaadással olvad össze.”

Ezzel az üdvtörténeti eseménnyel kapcsolatban csak azt az egyet mondhatjuk: Az új Jézus-éra már megkezdődött, és hirdetője, XXIII. János nyitotta meg azt számunkra emberszeretete által. Nem illő-e tehát az óhajunk, hogy Krisztus e nagy szolgája a maga szeretetreméltó emberségével közöttünk maradjon és semmiféle szupranaturális, szublimációs folyamat ne távolítsa el, ne idegenítse el tőlünk őt? Szükségünk van teljes és közeli segítségére. Működjék tehát továbbra is közöttünk ugyanazzal az emberséggel, mint annak idején, és kavarja föl még mélyebben lelkiismeretünket.

POÓR BERNÁT VERSEI

EZERSZER

*ezerszer látlak újra látlak
magamból százszor fény-magamba rántlak
vadiidegen
és ismerős az arcod mindig mint a végtelen
nekem*

*ha le tudnálak írni, már nem volnál
ha fősteni tudnék rólad képeket
nem te volnál vagy ha te volnál
nem lehetnél tovább magad
ha rímbe csengne föl neved zenéje
mint más közönséges nevek
úgy érzem hogy elvesztenélek
kiröppennél kezemből mindörökre*

DUNA TÜKRE

*Tűnődve nézték arcukat a lámpák
a vitzükörben
felhős volt az ég
s a csillagok a felhők mögé búttak
de az egyszer ragyogó arcok megmaradnak*

*hömpölygött a Duna
s a régen belémosott csillag-arcok
a folyó fenekéről mosolyogtak
nem törte meg a csillogásuk semmi sem
tisztán ragyogtak mint angyalszemek
mint a kisgyerek fénylő szemei
folyó
folyó
ki tudja honnan merre tartasz
de csillagfényeket ringat hintázó hullám-arcod
folyó
folyó
ki tudja honnan merre tartasz
de tükröződ a végtelent*